

HALMAI TAMÁS

Közel az idők szívéhez

Czigány György Dallamaink című verséről

„A zene voltaképpen: öröm. (...) Mert a zene azért különbözteti meg egymástól az egyeseket, hogy ezáltal biztosítsa az összhangot, azért hasonlítja össze a különböző dolgokat, hogy ezáltal tegye széppé a részek arányát, s azért egyesíti a különféle zenei hangokat, hogy ezáltal megteremtse a művészi szépséget. Így képes rávezetni mindenkit az egyetlen helyes útra, így képes rendet tartani a tífzezernyi változás között.”

Hszün-ce

„Zenéből vagyunk.”

Vasadi Péter

1975-ben született Pécsen. Egyetemi tanulmányait a Pécsi Tudományegyetem magyar szakán végezte. Jelenleg Komlón, a Nagy László Gimnáziumban magyartanár. Legutóbbi írását 2007. 6. számunkban közöltük.

„Része a zene a jelen idejű teremtés misztériumának. Emberi sor-sunk egyik jóvátétele, lehetséges rehabilitációja. De nem vigasztaló álom, hanem olyan erő, mely fölkészíthet a méltó halálra is.” Kará-csonyi körkérdésre adott válaszában (*Musica mundana. Vigilia*, 2006. december, 915–917.) fogalmaz így Czigány György, a zené-nek tulajdonított hatalomban a szabaddá tehető (és szabaddá tevő) boldogság ígéretét ismerve-ismertetve föl. Mondanunk sem kelle-ne, az írástudó felelőssége és a zeneértő elhivatottsága nemcsak itt, az alkalom ürügyén kapcsolódik össze a szerzőnél: Czigány György egész összetett életműve a kegyelmi lehetőségként értett kultúra vonzásában formálódott, s formálódik ma is. Értékközve-títő tevékenysége ennek jegyében áll, irodalmi munkássága erről tanúskodik. Legutóbbi, *Hála* című kötetének (Budapest, Szent Ist-ván Társulat, 2006) egyik legszebb verse például a zenével való ta-lálkozás közösségi élményét — mint közös és kölcsönös eufóriát — emeli a miszticizáló létbölcselet síkjára, vonja a transzcendentá-ló létköltészet gondolati körébe.

DALLAMAINK

Húr és vonó rezgéseiben éled
teremtő rend, mert kéz és lélek
gondviselő mozdulatával támad
a dallam heve, hűség, boldog bánat.
Az időt daraboló frázis árva
lélegzetével létünk méltósága

emelkedik fel itt; húr és vonó
izgalmaként egymásból fakadó
hangra hang, közel az idők szívéhez.
Van hegedű! — s hogy létezik, elég ez
rémület vigaszához és reményhez,
hogy borostyán-lakk rozsdá fényeket
rejtve virágot mintázó kezek
árnyai között megszülessenek
dallamaink! Fáradt szívvel, sóváran
és megszentelt várakozásban
a játékot velük — ki üdvét megleli —
örökké szeretné már újrakezdeni.

A vers címe szép példáját adja jelölő és jelölt harmóniájának. A *Dallamaink* szóalak (melyben egyszerre vetül előre a szöveg zenei tematikája s közösségi érdekelttsége) maga is zenei hatást kelt: a hangzás eufonikus lágyságával (az *l, m, n* fonémáknak, illetve a szóalakot határoló *d* és *k* határozottságának köszönhetően), a choriambus metrikai képletének szimmetriájával (a versláb két hosszú szótag között két rövidet foglal magában) s a három azonos mély magánhangzó (*a*) sorát finom eréllyel lezáró magassal (*i*). S ide érhető — bár már jelentéstani vonzatú — mozzanat az is, hogy a szó anagrammatikusan az „ima” hangsort is magában rejt...

A mű a hegedűjáték önmegalkotó szépségéről — s e szépség befogadásának metafizikus élményszerűségéről beszél. A zene és a transzcendencia, az esztétikum és a misztikum egymásra olvasható titokzatosságát igyekeztve nem megfajtásra váró, de megértésben létesülő titokként fölmutatni. Minden stiláris eleme ennek a szándéknak rendelődik alá, minden retorikai fogása ezt az elhivatást szolgálja, minden poétikai gesztusa ezen intencióból származtatható.

A 9–12 szótagos, jambusi sorok egyetlen szövegtestbe rendeződnek; a verset négy mondat alkotja. A páros rímes verstani szerkezetbe ágyazott bokorrímek (a szöveg tematikus és modális csúcspontján, mintegy a zenében kitarított hang példájára) kiemelő, fölfokozó erővel irányítják a figyelmet az általuk összekapcsolt sorokra, s a kompozíciót poétikai értelemben háromszattatúvá (más közelítésben: keretes jellegűvé) alakítják — miközben maguk is a hármas szám szimbolikáját hordozzák (e–e–e–f–f–f). S a hármas szerkesztés elve retorikai szinten is értelmezhető: az első sorok személytelen megszólalásmódja után a többes szám első személyben kiteljesedő személyesség válik meghatározóvá, míg nem a zárlat (a „ki” általános alanyiségával) a megújított személytelenségbe (mint afféle *egyetemes személyességbe*) vezet vissza a versbeszédet.

A szöveg tengelyében elhelyezkedő felkiáltó mondat („Van hegedű!”) eksztatikus modalitása s tömondatos nyomatéka csak

egy a vers jellegadó nyelvi-poétikai megoldásai közül. A teljesség botor igénye nélkül lehet csak merszünk elősorolni a jelen olvasatban leghangsúlyosabbnak tetszőket. Ilyen lényegi sajátoságnak gondoljuk a soráthajlások szövegszervező hatékonyságát, a szó- és szótöismétléseket („Húr és vonó” — „húr és vonó”, „dallam” — „dallamaink”, „hangra hang”) s a párhuzamokat („Húr és vonó” — „kéz és lélek”), az alliterációkat („heve, hússég”, „boldog bánat”, „lélegzetével létünk”), az oximoron elemi hatású alakzatát („boldog bánat”, „rémület vigaszához”), az absztrakciót („frázis”) megszemélyesítő szókép („lélegzetével”) jelzőátvetéses megszemélyesítést („árva”), a 11. sor hangtani és közérzeti keretességét („rémület vigaszához és reményhez”), az „árnyaink” és „dallamaink” szinesztéziáját, az „örökké” időtlenségének s az „újrakezdeni” pillanatnyiségének (ál)paradoxonát vagy kezdet és vég motívumának fölnyíló feszültségét (a vers az „újrakezdeni” szóval zárul). Mindenekelőtt pedig a szókészlet, a beszédmód allegorizáló irányultságát. Hiszen a „teremtő”, a „gondviselő”, a „megszentelt”, az „üdvét” s az „örökké” szavak éppen azt a kettős értelmet tartják fenn, éppen azt a jelentésbeli rétegzettséget szavatolják, amely az egységre (a művészet létének és a létezés művészetének egységére) vall rá. S innen tekintve a „megszülessenek / dallamaink!” közvetett óhaja korántsem csupán a zene (szerzése, előadása és hallgatása) utáni vágy megvallásaként értelmezhető: a vers címét is adó szó a metafizikus rendezett lét metaforájaként (de legalábbis e rendezettség zálogaként) éppoly jól érthető. Amint a „virágot mintázó kezek” gyönyörű képében, a művészi játék és a természeti szépség analogiájában a teremtés mozdulatát folytató/utánzó esztétikai ak-tus látszik megnemesülni...

A keresztényi hangoltság, a mives formafegyelem s a muzsika lírai tematizálása (illetőleg a zeneiség érvényre juttatása a hangzasképletekben, a versritmusban, az egyes kötetkompozíciókban is) — mind olyan jellemzők, amelyek Czigány György teljes költői pályáját áthatják. A *Dallamaink* olvasástapasztalatával csengenek össze azok a — szintűgy a zene misztériumáról valló — szavak is, amelyek az írásunk elején idézett gondolatmenet folytatásaként zárják le a költő karácsonyi jegyzetét: „Amit szép főlősnegnek, dísznek véltünk talán, arról kiderül, hogy az a teremtmény éltető szükséglete. A pillanat vágyából az örök akaratóba lendíthet át: a magba zsugorított távval dolgozik.”